

Prof. dr hab. Elżbieta Łuczak
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski
w Olsztynie

R e c e n z j a

pracy doktorskiej mgr Moniki Mydłowskiej – Miazek pt.:
Hierarchia wartości młodzieży przebywającej
w zakładach poprawczych
napisana pod kierunkiem dr hab. Anny Fidelus prof. UKSW
Promotor pomocniczy dr Izabela Gątarek

Problematyka wartości (ze względu na ich bardzo dużą rolę w życiu każdego człowieka) od bardzo dawna znajdowała się w centrum zainteresowań licznych dyscyplin naukowych, a zwłaszcza przedstawicieli nauk społecznych, pedagogów, psychologów, czy socjologów.

W tym świecie wartości szczególne miejsce zajmuje problematyka jednostek niedostosowanych społecznie, zwłaszcza młodzieży, której wartości często już od najmłodszych lat są wypaczane, a w późniejszych fazach życia, niejednokrotnie bardzo niebezpiecznie utrwalane.

Przedłożona do recenzji praca wpisuje się właśnie w ten nurt dociekań naukowych, których przedmiotem analiz jest hierarchia wartości młodzieży przebywającej w zakładach poprawczych. I już na wstępie należy podkreślić bardzo dużą zasadność podjęcia tego tematu i przeprowadzenia w tym zakresie badań naukowych.

Zasadność opracowania tego tematu wzrasta, gdy uwzględnimy głęboko umotywowaną potrzebę prowadzenia penetracji naukowych w tym

zakresie, podyktowanych trwającą od wielu lat w naszym kraju (a także w wielu innych społeczeństwach)) zmianą społeczną generującą wiele rekonstrukcji w dotychczasowym systemie wartości, w tym związanych również z pojawieniem się nowych, dotychczas nie znanych i nie występujących.

Zmiany w systemie wartości, zwłaszcza te o podłożu negatywnym, budzą najwięcej obaw, niepokoi, troski w stosunku do młodego pokolenia, którego stan osobowości wykazuje dużą niespójność i podatność na różnego rodzaju negatywne wpływy. Przedłużające się kryzysy tożsamości młodzieży (niejednokrotnie nawet nie rozwiązywane), mające często ujście w różnego rodzaju zachowaniach nieakceptowanych społecznie są niezbitym tego dowodem.

Zasadność i komplementarność przedstawionych w rozprawie podstaw teoretycznych

Przedstawiona do recenzji praca doktorska składa się ze wstępu, sześciu komplementarnie związanych rozdziałów: czterech określających ramy teoretyczne (153 s.), jednego metodologicznego (25 s.) i jednego - dość mocno rozbudowanego - rozdziału empirycznego (105 s.) oraz zakończenia (w sumie 294 s.). Całość zamyka bardzo obszerna bibliografia (16 s.), na którą składa się literatura, akty prawne oraz netografia), zawierająca wiele istotnych z punktu widzenia analizowanej problematyki pozycji, zarówno polskich, jak i zagranicznych oraz aneks. W rezultacie przyjęty układ pracy należy uznać za poprawny, logiczny i zgodny z ogólnie przyjętymi założeniami metodologicznymi.

Część teoretyczna pracy poświęcona jest dwóm oddzielnym, aczkolwiek naczelnym zagadnieniom ściśle związanym z tematem pracy.

Dotyczyła ona problematyki wartości oraz szeroko pojętych zagadnień resocjalizacji.

Problematyka wartości, jako ta najbardziej podstawowa i fundamentalna dla rozprawy została podjęta w rozdziale I. Tutaj Autorka w sposób bardzo szczegółowy i precyzyjny dokonała analizy hierarchii i typów wartości powołując się na wiele znanych i uznawanych w świecie nauki autorytetów. W rozdziale tym dużo miejsca i uwagi poświęciła zagadnieniu wychowania we współczesnej rodzinie. I nie bez powodu, gdyż wychowanie w rodzinie stanowi najważniejsze źródło oddziaływań, w tym również tych, które związane są z wychowaniem do wartości. W zakończeniu rozdziału mgr Monika Mydlowska - Miazek uwagę koncentruje na zagadnieniu przemocy w rodzinie. Niestety mało chlubnym zjawisku, jednak dość często obecnym we współczesnym środowisku rodzinnym. W tej części pracy Autorka w interesujący sposób przedstawia różne argumenty świadczące o potępianiu kar cielesnych z jednoczesnym słusznym identyfikowaniem się z tymi argumentami.

Dalsza część teoretyczna pracy, choć zawarta w trzech kolejnych rozdziałach - jak już zaznaczono - miała wspólny mianownik, którym były kwestie resocjalizacyjne. I tak w rozdziale II Doktorantka dokonała wnikliwej analizy typologii nieprzystosowania społecznego zarówno wg najnowszych nurtów pedagogiki resocjalizacyjnej reprezentowanych przez Goffmana, czy M. Konopczyńskiego, jak również tych, które znane były z przeszłości, a przedstawicielami ich przykładowo były takie osoby, jak: Cz. Czapów, J. Konopnicki, B. Urban, L. Pytka.

Rozdział III natomiast poświęcony był głównie roli diagnozy resocjalizacyjnej w terapii wychowawczej. Doktorantka podkreślając rolę i znaczenie trafności diagnozy pokazuje jak ważna jest ona w działaniach terapeutycznych, zwłaszcza w obecnej sytuacji, gdy coraz więcej jest

wychowanków z różnymi zaburzeniami psychicznymi, bądź uzależnieniami. W zakończeniu tego rozdziału przytacza spostrzeżenia różnych autorów nt. zadań wychowawczych w procesie resocjalizacji osób nieletnich.

Rozdział IV poświęcony został głównie aktom prawnym stosowanym w postępowaniu ustawodawczym z nieletnimi a także przybliżeniu funkcjonowania na terenie naszego kraju placówek resocjalizacyjnych dla nieletnich, wobec których sąd rodzinny zastosował środek wychowawczy w postaci umieszczenia nieletniego w wybranym zakładzie poprawczym. Do omawianych placówek należały: Młodzieżowe Ośrodki Wychowawcze, Młodzieżowe Ośrodki Socjoterapii, Zakłady Poprawcze, Kuratorskie Ośrodki Pracy z Młodzieżą Trudną a także Ochotnicze Hufce Pracy.

Reasumując część teoretyczną należy stwierdzić, że Autorka dysertacji wykazała się bardzo dobrą znajomością literatury przedmiotu badań oraz zadowalającą wiedzą w eksplorowanym i interesującym ją obszarze. Nasuwa się jedynie pewna uwaga natury formalnej, związana z brakiem zgodności numeracji stron w spisie treści z faktyczną numeracją zamieszczoną w pracy.

Zasadność i poprawność rozwiązań metodologicznych oraz zastosowanych procedur badawczych

Rozdział V pracy dotyczy kwestii metodologicznych przeprowadzonych badań. Autorka przedstawiła w nim m. in. cel i przedmiot badań, problematykę badawczą, metodę i dobór próby badawczej.

I choć struktura tego rozdziału jest całkowicie poprawna, to jednak w moim odczuciu jest on opracowany „zbyt skromnie”, zwłaszcza w stosunku do zawartości treści rozdziału VI - empirycznego, będącego przecież pokłosiem części metodologicznej. Brakuje w nim przykładowo wymienienia i

omówienia technik statystycznych, które posłużyły (i były bardzo przydatne Autorce) do ustalenia zależności statystycznych pomiędzy zmiennymi, czy też wyraźnego opowiedzenia się za wyborem metody, technik i narzędzi badawczych, w których techniki statystyczne stanowiły bardzo ważny element w opracowaniu i interpretacji uzyskanych wyników badań.

Szkoda, że tak się stało, ale myślę, że jest to bardziej dziełem przypadku, niż niewiedzy, wynikającym ze stosunkowo jeszcze małego doświadczenia Doktorantki w pisarstwie naukowym. Proponowałabym jednak, przy ostatecznej redakcji pracy (np. przy składaniu do druku), ten rozdział uzupełnić o kwestie bardzo znaczące nie tylko dla samej pracy ale i samej Autorki, która zapewne włożyła bardzo duży trud w napisanie tej pracy.

Pozostając przy kwestiach metodologicznych zachęcałabym także Doktorantkę do wprowadzenia pewnych korekt w zestawieniach tabelarycznych rozdziału metodologicznego. Uważam, że skoro te tabele mają pozostać w tym rozdziale, to wartołoby je trochę, okroić, a więc informacje na temat danych społeczno-demograficznych badanych podawać w sposób łączny, a nie rozdzielać je na dwie tabele (umieszczając osobno dane liczbowe i procentowe). Taki sposób prezentowania danych jest częściej praktykowany, gdyż umożliwia większą przejrzystość analizowanych treści.

Charakter i poziom analiz empirycznych i wniosków badawczych

Rozdział VI, ostatni o charakterze empirycznym jest dość mocno rozbudowany ale równocześnie jego zawartość treściowa jest bardzo adekwatna do przyjętej przez Doktorantkę problematyki badawczej, co z punktu widzenia metodologii badań jest bardzo prawidłowe.

W początkowej części rozdziału Autorka koncentruje się na analizie hierarchii wartości badanej młodzieży a także na zależnościach (często statystycznie istotnych) pomiędzy tymi wartościami.

Dokonując bardzo szczegółowych i precyzyjnych analiz na temat hierarchii wartości Doktorantka dostarczyła ważnych poznawczo wniosków. Wynika z nich, że największą wartość posiadają wartości allocentryczne, ponieważ znajdują się na czele hierarchii wartości uznawanych przez badanych. Korelują z nimi wartości prospołeczne, co - zdaniem Autorki oznacza - że osoby zorientowane prospołecznie cenią również sobie stosunki koleżeńskie a także stosunki społeczne w środowisku pracy. Stosunkowo wysoką pozycję w hierarchii wartości uzyskały wartości przyjemnościowe, prospołeczne oraz związane z władzą.

Na stosunkowo niższej pozycji uplasowały się wartości związane z pracą, rodzinne a także wartości edukacyjne, które znalazły się wyjątkowo nisko i choć równocześnie dodatnio korelują praktycznie z wszystkimi wartościami, to jednak wyjątek stanowią wartości allocentryczne i przyjemnościowe. Taki stan rzeczy - zdaniem Autorki pracy - można tłumaczyć tym, że w środowisku wielu uczących się edukacja wiązała się z tzw. „złem koniecznym” i wykluczała się z przyjaźniami i przyjemnością.

Na podstawie dokonanych analiz empirycznych i statystycznych Doktorantka przedstawia na ten temat bardzo interesujące interpretacje. Wynika z nich, że młodzież docenia różnego rodzaju wartości i docenianie jednego typu wartości nie przekreśla drugiego. Ponadto, ponieważ w przedstawionych analizach nie odnotowano istotnych statystycznie zależności, stąd Autorka jest zdania, że orientacja na jeden z rodzajów wartości nie powoduje deprecjacji innego społecznie cenionego dobra. Na tej podstawie Doktorantka stwierdza, że w deklarowanym systemie wartości

młodzieży nie można dopatrzeć się występowania „swoistego konfliktu” pomiędzy poszczególnymi typami wartości.

W konkluzji takiej analizy i interpretacji uzyskanego materiału empirycznego mgr Monika Mydłowska - Miazek stwierdza, że rezultaty przeprowadzonych analiz potwierdzają ustalenia na ten temat innych badaczy.

Taki sposób interpretacji uzyskanych wyników badań i wnioskowania (w porównaniu do uzyskanych rezultatów badawczych innych autorów) jest bardzo cenny, ponieważ pokazuje wartość przeprowadzonych badań w szerszym kontekście, na tle innych, co zwiększa ich prawomocność.

W dalszej części rozdziału VI Autorka analizowała opinie respondentów nt. poglądów wyrażających określony typ wartości. Poglądy te w zakresie niemal każdego rodzaju wartości wykazywały duże zróżnicowanie. Najbardziej niepokojącym było to, że nastawienie prospołeczne nie było do końca charakterystyczną cechą badanych, a także to, że badani wykazali niskie poparcie dla wartości rodzinnych a także nie widzieli problemu w braku zainteresowania sprawami kraju ani też tym, że znaczna część młodzieży wyjeżdża na stałe za granicę.

Takie postawy młodzieży, choć w jakiś sposób uzasadnione, ze względu na ich pochodzenie i brak należytych wzorców do naśladowania - jak słusznie zauważa Autorka - nie mogą być tolerowane i wymagają podjęcia stosownych działań resocjalizacyjnych.

W zakończeniu rozdziału empirycznego Autorka zajęła się kwestią zależności pomiędzy wartościami uznawanymi przez badanych a ich cechami społeczno-demograficznymi. Przeprowadzone badania pozwoliły ustalić, że najbardziej różnicującymi wartościami cechami okazała się płeć oraz wiek badanych. W przypadku różnic związanych z płcią okazało się, że dziewczęta

wyżej oceniają wartości allocentryczne, przyjemnościowe, władzy, pracy czy też edukacyjne, chłopcy natomiast - prospołeczne i rodzinne.

Niepokojących wniosków dostarczyła analiza hierarchii wartości uwzględniającej wiek, ponieważ okazało się, że im wychowankowie byli starsi, tym podejście do wartości było uboższe. Przejawiało to się m. in. tym, że u młodzieży starszej bardziej cenione były wartości związane z władzą i materialne, natomiast schodziły na plan dalszy wartości związane z pracą, edukacją czy też wartości rodzinne.

Mając na uwadze takie rezultaty badawcze Autorka słusznie wskazuje na konieczność rozszerzenia oddziaływań wychowawczych i edukacyjnych służących podniesieniu poczucia własnej wartości wychowanków i akceptacji samego siebie w celu podjęcia zmagania z własnymi ograniczeniami.

W podsumowaniu uzyskanych wyników badań i zakończeniu pracy Autorka dysertacji zamieściła uogólnione wnioski wynikające z dokonanych penetracji naukowych. Prezentując hierarchię systemu wartości badanej młodzieży próbuje również w sposób trafny i przekonujący uzasadnić zaistniały stan rzeczy, zwłaszcza dotyczący przejawianych przez młodzież wartości nisko usytuowanych w rankingu.

I tak - zdaniem Doktorantki - niska pozycja wartości kulturowych, rodzinnych i obywatelskich związana jest ze współcześnie narastającym kryzysem rodziny ale również i szkoły, a więc środowisk najbliższych młodemu pokoleniu i równocześnie najbardziej wpływowych.

Mając na uwadze zaistniały stan rzeczy słusznie więc Autorka stwierdza, że ze względu na bardzo duże znaczenie społeczne wspomnianych wartości, odbudowa rodziny i szkoły powinna być jednym z najpilniejszych zadań społecznych i edukacyjnych. Z tych też względów zainteresowanie osób zarządzających oświatą i wychowaniem oraz polityków powinno być zdecydowanie większe.

W dalszej części wnioskowania Autorka próbuje uzasadniać niską pozycję innych rodzajów wartości, którymi były wartości edukacyjne i wartości materialne. Uplasowanie się tych wartości trudne jest do jednoznacznego wytłumaczenia, zwłaszcza przy stosunkowo wysokich wskaźnikach osób wykształconych w naszym kraju i wysokiej preferencji wartości materialnych w innych badaniach. W przypadku tych drugich, Autorka opracowania próbuje znaleźć uzasadnienie w tym, że nie przywiązywanie wagi do wartości materialnych w naszym społeczeństwie może być pochodną modelu wychowania, w którym rodzice stosunkowo często (i na pewno o wiele częściej niż w społeczeństwach postindustrialnych) utrzymują finansowo swoje dzieci.

W podsumowaniu należy stwierdzić, że prezentowane wnioski Autorka skrupulatnie i adekwatnie odnosiła do przyjętej problematyki badawczej, co wskazuje do dużą poprawność takiego postępowania ale równocześnie na przejrzystość i uporządkowanie zaprezentowanego materiału empirycznego.

Wnioski końcowe

Przedstawiona do recenzji praca doktorska jest niewątpliwie bardzo ważna, gdyż wzbogaca wiedzę w dotychczasowych badaniach nt. Hierarchii wartości młodzieży przebywającej w zakładach poprawczych. Wiedzę niezwykle przydatną w rozpoznaniu potrzeb i zainteresowań podopiecznych i budowaniu na tej podstawie bardziej skutecznych oddziaływań resocjalizacyjnych.

W mojej ocenie Doktorantka zrealizowała trudny pod względem badawczym projekt i w ten sposób - mimo wymienionych w tekście pewnych uchybień - sprostała oczekiwaniom stawianym na poziomie doktoratu wskazując na bardzo dobrą znajomość eksplorowanej tematyki a także

ukazując swoje kompetencje w zakresie relacjonowania uzyskanych wyników badań i ich interpretacji.

Tekst rozprawy doktorskiej Pani mgr Moniki Mydłowskiej - Miazek pt.: „Hierarchia wartości młodzieży przebywającej w zakładach poprawczych” spełnia wymogi doktoratu z zakresu pedagogiki, wypełniając kryteria nakreślone w art. 13 Ustawy o stopniach i tytułach naukowych z dnia 14 marca 2003 roku.

Wnioskuje więc o dopuszczenie Autorki pracy do dalszych etapów przewodu doktorskiego w Instytucie Pedagogiki Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

Elżbieta Łuczak